

Konu: **Ruhsal İnsan**

Yazı: **66**

Melamilik nedir

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

Melamet sözü kinamak, sitem etmek ve yermek anlamlarına gelen "Levm" sözünden türer. Burada sitem edilen diğer insanlar değil, doğrudan kişinin kendisi ve kendi takıntılarıdır. **İnsan-i Kâmil** (olgun gerçek insan) olmak için yola çıkmış 'sufi' kişilerin ikinci benlik boyutu olan "Levvame" makamı ile ilgilidir. **62** sayılı **Varlık ve Yokluk** başlıklı yazımda *Melametiyye* tarikatından söz ettim (1). Melamiler kendilerini övmeyizler ve ortalıkta da pek görünmezler. Bu bakımdan "sırlı" kişilerdir. Sırlı kişi sır tutan kişi değil, kendinin önemsiz olduğuna inanan ve aynanın sırrı gibi karşısındakini yansıtan takıntısız ve bağlantısız kişidir. Melami kişi her yaşta ve her bilgi düzeyinde insana uyum sağlar ve onunla dost olur, insanlara saygılı olup aralarında ayırım yapmaz ve büyüklük taslamaz. Melamilerin en hoşlanmadıkları şey kibir ve gösteriştir.

Melamiler için Tanrı nimetlerinden pay kapmak yerine pay dağıtmak önemlidir. Bu bakımdan karşılıksız hizmete çok önem verirler. Kimsenin ayıbını görmemek ve herkese iyilik yapmaya çalışırlar. Kişi karşılaştığı her olayda kendi payını sorgulamalı ve kusurunu görmelidir. İnsanlara yaptığı iyilikten pay çıkarmamalı ve övünmemelidir.

Melamilik 9. yüzyılda Nişabur şehrinde görüldü. Günümüzde İran'ın doğusundaki Horasan eyaletinde bulunan Nişabur şehri **Hacı Bektaş Veli**'nin (1209 – 1271) doğum yeridir. Bu bakımdan İslamiyet'in Türk bakışı sayılabilen Melamilik ile Bektaşilik arasında yakın bağlar bulunur. **Hacı Bayram Veli** (1352 – 1429) ve **Niyazi Mısri** (1618 – 1693) gibi Anadolu bilgeleri de Melami sayılırlar. Hacı Bayram Veli'nin tarikatına Melamiyye-i Bayramiye denir ve kendisi de "ikinci dönem Melamiliğin" kurucusudur. 1813 -1887 yılları arasında yaşamış olan **Muhammed Nur'ül Arabi**, Abdülbaki Gölpınarlı tarafından "üçüncü dönem Melamiliğin" kurucusu olarak kabul edilir. İkinci dönem Melamiliğin önemli bir siması Bursalı Ömer Dede olarak bilinen **Ömer Sıkkını** Hazretleridir. Ömer Sıkkını ile **Akşemseddin** (1389 – 1459) arasında geçen olaylar, daha çok Melamiyye dervişleri tarafından kaleme alınan eserlerde anlatılmaktadır. Hacı Bayram Veli'den icazet almış olan Akşemseddin, II Murat'ın emriyle Fatih Sultan Mehmet'in (1432 – 1481) hocalığını da yapmıştır.

Varlığın teklifi anlamına gelen **Vahdet-i Vücut** görüşü Melamilikte önemli rol oynar. Tasavvuf literatüründe Vahdet-i Vücut'un üç aşamasından söz edilir. Bunlar **Tevhid-i Efal**, **Tevhid-i Sıfat** ve **Tevhid-i Zat** mertebeleridir. Tevhid "birklemek" demektir ve "Lâ İlahe İllallah" sözünün özüne inmektir.

Tevhid-i Efal: Fiillerde birlik anlamına gelen bu sözden kişinin içi ile dışının (dünyadaki davranışlarının) birliğe gelmesi ve kişinin egosundan kurtulması anlaşılır. Mevlana'nın "Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol" sözüyle Tevhid-i Efal kastedilir.

Tevhid-i Sıfat: İnsandaki tüm sıfatların özünü anlayıp birliğe getirmek anlamını taşır. Zira insanlarda görülen yetiler ve karakter farklılıkları Tanrı'nın manevi kaynağından türemişlerdir. Bunlara en genel anlamda ilim ve irade yetileri denir. 'İlim' sözüyle akıl ile sezginin birlikteliği, 'irade' sözüyle de külli ile cüzi iradenin birlikteliği kastedilir. Tevhid-i Sıfat mertebesine ulaşmış kişi, **Esmâ-ül Hüsnâ** denen güzel isim ve sıfatların birliğini kavramış olan kişidir.

Tevhid-i Zât: Zât olan öz sıfatlarla ve sıfatlar da fiillerle örtülüdür. Bu örtülerin kalkmasını sağlamış olan kişi bütünsel birliğe ulaşmış, bir bakıma ölmeden önce ölmüştür. Tevhid-i Zât makamı **Fenâfillah** makamıdır ve **Hakk-el Yakîn** kişinin ulaştığı son mertebedir (2).

Niyazi Mısri'nin Tevhid-i Zât makamına ulaşmış olduğunu ve Ego'dan değil, **Hakikat boyutundan** konuştuğunu şu şiirinden anlıyoruz (3):

Zât'ı Hakk'ta mahrem-i irfan olan anlar bizi, (mahrem-i irfan: gizli bilgi)
İlm-i sırda bahr-ı bi-pâyan olan anlar bizi. (bahr-ı bi-pâyan: sonsuz deniz)

Bu fenâ gülzarına bülbül olanlar anlamaz, (fenâ gülzarı: dünya gül bahçesi)
Vech-i bâki hüsnüne hayran olan anlar bizi. (vech-i bâki: Tanrı'nın yüzü)

Dünya vü ukbâyı tamir eylemekten geçmişiz, (ukbâ: Ahret, öbür dünya)
Her taraftan yıkılıp viran olan anlar bizi. (viran: gamlı, tesellisiz)

Biz şol abdalız, bıraktık eğnimizden şalımız, (abdal: tarikat ehli, eğin: beden)
Varlığından soyunup uryan olan anlar bizi. (uryan: çıplak)

Zahidâ ayık dururken anlamazsın sen bizi, (zâhid: aşırı dindar softa)
Cür'a-yı sâfi içip mestân olan anlar bizi. (cür'a: yudum, mestân: sarhoş)

Ey Niyazi, katremiz deryaya saldı biz bugün, (katre: damla)
Katre nice anlasın, umman olan anlar bizi. (umman: okyanus)

Niyazi Mısri diyor ki:

"Hakk'ın özündeki gizli bilgi ile bütünleşmiş (**Tevhid** etmiş) olanlar anlar bizi. Tanrı'nın sırlarında, **İlm-i Ledün**'da sonsuz bir deniz gibi olabilenler anlar bizi. Yok-olacak olan gül bahçesine benzer bu dünyada bülbül gibi şakiyan bizi anlamaz, hiç yok-olmayacak Tanrı'nın güzel yüzüne hayran olan anlar bizi. Biz ne bu dünyada ne de öteki dünyada iddia sahibiyiz. Bu dünyada aradığını bulamayan ve tesellisiz olanlar anlar bizi. Biz Melami bir dervişiz ve güzel kıyafetleri terk ettik. Benlik ve varlık iddiasını terk edenler anlar bizi. Aşırı dindar softa, kafandaki varsayımlarınla anlayamazsın sen bizi. **Vahdet** (birlik) yudumunu içip sarhoş olanlar anlar bizi. Ey Niyazi, sen bir su damlası olsan da denize ulaşabildin. Su damlası halinde kalanlar değil, okyanus olabilenler anlar bizi."

Kaynaklar:

(1) <http://www.halukberkmen.net/pdf/291.pdf>

(2) <http://www.halukberkmen.net/pdf/292.pdf>

(3) **Niyazi Mısri Divânı Şerhi**, Mahmut Sadettin Bilginer, Esmâ Yayınları, İstanbul.